

Јелена Павличић Шарић

БАШТИНА БОГОРОДИЦЕ ЉЕВИШКЕ

И ОЧУВАЊЕ ПАМЋЕЊА

ФАКУЛТЕТ УМЕТНОСТИ
УНИВЕРЗИТЕТА У ПРИШТИНИ
ЗВЕЧАН - КОСОВСКА МИТРОВИЦА

Постављајући споменичко наслеђе у ракурс херитолошке науке, знатно шири од појединачних оквира историје уметности, историје архитектуре, црквене историје, историје друштвеног живота и тако даље, књига проду-бљује досадашња сазнања о Богородици Љевишкој, даје замашан допринос интерпретацији баштине и пружа основу за унапређење праксе заштите споменичког наслеђа. Испитивање досадашње праксе заштите и могуће примене савременог приступа баштини, спроведено је у оквиру студије случаја – цркве Богородице Љевишке у Призрену – али има општу херитолошку вредност, при чему му научну актуелност даје страдање културног наслеђа на нашим просторима као и у другим деловима савременог света.

Проф. др Драган Војводић
(из рецензије)

Полазећи од савремених херитолошких премиса, ауторка преиспитује употребљивост теоријских модела и њихових практичних исхода у суочавању и суделовању са различитим контекстима у којима се споменик културе какав је Богородица Љевишка појављује. Јер поред, рекли бисмо, уобичајених и очекиваних историјских, уметничких и културних вредности за којима се најчешће трага у проучавању споменика културе, ауторка у своју анализу укључује и оне аспекте који неретко остају ван фокуса истраживача: проблеме у организацији и методологији заштите споменика, друштвене и политичке условљености бриге о старинама, као и специфичан однос који се успоставља између правно-формалног статуса споменика (његове верификације, вредновања и институционализације) са реалношћу његове егзистенције у стварном, животном простору. Отуда, Богородица Љевишка коју нам представља др Јелена Павличич Шарић није тек „идеални портрет“ значајног споменика културе, већ поуздани (на моменте узбудљив, на моменте туробан, али пре свега задивљујуће истрајан) сведок о стварању, преображају и коначном претрајавању друштвених и културних вредности.

Проф. др Милан Попадић
(из рецензије)

Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици

Факултет уметности у Приштини
са привременим седиштем у Звечану

2021.

БАШТИНА БОГОРОДИЦЕ ЉЕВИШКЕ
И ОЧУВАЊЕ ПАМЋЕЊА

Аутор:

Јелена Павличић Шарић

Издавач:

Универзитет у Приштини

са привременим седиштем у Косовској Митровици

Факултет уметности у Приштини

са привременим седиштем у Звечану

За издавача:

Естер Милентијевић

Главни и одговорни уредник:

Естер Милентијевић

Рецензенти:

проф. др Драган Булатовић, Филозофски факултет у Београду

проф. др Драган Војводић, Филозофски факултет у Београду,

дописни члан САНУ

проф. др Милан Попадић, Филозофски факултет у Београду

Књига је резултат истраживања у оквиру пројекта Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије *Традиција и трансформација: историјско наслеђе и национални идентитет у Србији у 20. веку* (III 47019).

Наставно-уметничко-научно веће Факултета уметности Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици својом одлуком бр. 641 од 11. 6. 2021. прихватило је позитивне рецензије ове монографије и одобрило њено издавање.

Издање ове књиге помогнуто је од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Аутор и издавач задржавају сва права, те није дозвољено копирање и умножавање.

Јелена Павличић Шарић

**БАШТИНА БОГОРОДИЦЕ ЉЕВИШКЕ
И ОЧУВАЊЕ ПАМЋЕЊА**

Звечан
2021.

Реч захвалности

Стварање ове књије било је радосно путовање у прошлости. Уз мене су на том пућу, од зајинаности до усхићења, били моји драи пријатељи и колеге Марија, Милан, Каиарина, Дејан, Владана, јошом Мина и Тамара које су заслужне за визуелни и денитет књије, као и бројни саговорници чије су ми речи долазиле као охрабрење. Подришка издавача, моје матичне куће Факултета уметности, да књија уледа светлости дана последица је колеџалне и одсидицајне атмосфере на Факултету, пре свега на Каиедри за научне обласи, те захвалности дујем свим колегама.

Испраживачка иићања на која монографија одговара отворила су се 2008. године, када сам као студент први пућ уледала Боородицу Левичу. Њих сам окушала да уобличим у дипломском раду, а усложим и, надам се, правилно разумем и тумачим у докторској дисертацији 2016. године, коју овде делом преносим.

Процес испраживања и прикуљања траје је био нагасе занимљив. У Републичком заводу за заштитиу сјоменика културе у Београду сам наишла на предусретљивости колега која ми је јуно значила. Присутуј свој документацији ихрањеној у овој установи, као и савременим методима брие о базицини, указао се као јасан пућ од прошлости ка садашности који моју да трашим, анализирам и о њему учим.

Љубазношћу архитекте, директора завода Зорана Гарића и археолога Светлане Хаџић било ми је омоћено испраживање документације и новије фото-траје Покрајинског завода за заштитиу сјоменика културе у Лейосавићу. Разговори са њима будили су у мени свести о значају савременој тренућка и савесном очувању базицине.

За јоседно вредне разговоре захвалности дујем и архитекти, Јусуфу Цибоу из Оштинског завода за заштитиу сјоменика културе у Призрену, који ми је пружио увид у документацијску траћу Завода али и иренео слику стварној стања сјоменика и данашње

службе заштити. Такође, уверио да је људски историјски наслеђу једини професионални.

Мом изражавању, али и интимном враћању у прошлост, допринели су даштинци које сам преизнавала. Разговори са рођојером Милутином Тимојијевићем, Срејом Бошњаком, Славицом Живковић, Иваном Крстићем и Будимиром Костићем показали су ми да је „прошлост која има смисла“ оно чему се вреди враћати, а ради смислене будућности, свакако.

Уобичавању мојих размисљања, решавању појединих недоумица или враћању нових, које су, надам се, добро израживачко полазиште, допринео је професор Драјан Војводић. За рано упућивање у проблемске везе историје уметности и заштити наслеђа, као и за све пријатељске савете посебно сам му захвална.

На овај пут, вероватно, не бих кренула да нисам наишла на подршку и охрабрење професора Драјана Булатовића. Његови предци на савременост даштине произвели су осећај одговорности, не само моје, већ, рекла бих једној круга људи окућеној око Ценира за музеологију и херитологију. Вођени тим осећајем, вредно смо реализовали многе пројекте бриге о наслеђу, али најуспешнији је био стварање те мале академске породице, која је била извор најважнијих, за мене свакако. На том „пројекту“ и на свим разговорима који су ми остварили нове перспективе му неизмерно захваљујем.

Наравно, свако путовање је лепо само ако нас неко чека кући, зато велико хвала мојој породици, мами, тати, Марији, Вуку, Милошу и Дуњи, на стварању и огромној љубави.

*Дуњи,
за радознале йоїледе*

САДРЖАЈ

- 5 | Реч захвалности
- 13 | **УВОД**
- 21 | **ЗАШТИТА НАСЛЕЂА КАО ОЧУВАЊЕ ПАМЋЕЊА**
- 21 | О ПРОБЛЕМУ ОЧУВАЊА ПАМЋЕЊА У ПРАКСИ
ЗАШТИТЕ СПОМЕНИЧКОГ НАСЛЕЂА
- 27 | О НАСЛЕЂУ ДУГОГ ТРАЈАЊА И ИСТОРИЈСКИМ
МОДЕЛИМА БАШТИЊЕЊА
- 35 | О МЕТОДУ ИСТРАЖИВАЊА
- 41 | **ТЕОРИЈСКИ ОКВИР РАЗУМЕВАЊА БАШТИНЕ**
- 43 | СПОМЕНИК КУЛТУРЕ КАО ДОКУМЕНТ ОДНОСА ЧОВЕКА
ПРЕМА СТВАРНОСТИ
- 49 | О појму баштине и баштињења
- 52 | БАШТИНА – ИШЧИТАВАЊЕ
- 54 | Време(шност) споменика или о памћењу, сећању и
заборављању
- 57 | Простори баштине и космос културе
- 62 | О идентитетима предмета баштињења
- 64 | *NO MEN EST OMEN*: БОГОРОДИЦА ЉЕВИШКА И
ПАМЋЕЊЕ МЕСТА
- 71 | ПРОБЛЕМ БАШТИЊЕЊА СПОМЕНИЧКОГ НАСЛЕЂА:
ДРУШТВЕНО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
- 85 | **ОДНОС ПРЕМА СВЕДОЧАНСТВЕНОСТИ: БОГОРОДИЦА
ЉЕВИШКА У СИСТЕМУ ОРГАНИЗОВАНЕ ЗАШТИТЕ
СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ У РС (1947–1999)**

- 86 | ПРАВНА ОСНОВА КАО ПОДСТИЦАЈ ЗА ОРГАНИЗОВАНО ДЕЛОВАЊЕ У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ НАСЛЕЂА
- 89 | ДОПРИНОСИ ПОВЕРЕНИКА У СИСТЕМУ ЗАШТИТЕ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ
- 91 | Значај повереника службе заштите на Косову и Метохији за очување наслеђа
- 97 | Анализа садржаја преписке са повереницима
- 104 | Рад повереника Крсте Зивгаревића у срезу шарпланинском: однос локалне заједнице према цркви у годинама након Другог светског рата
- 109 | ПРВА СИСТЕМСКА ИСТРАЖИВАЊА И ОТКРИЋЕ СРЕДЊОВЕКОВНОГ ЛИКА БОГОРОДИЦЕ ЉЕВИШКЕ
- 111 | Заштитно-истраживачки радови
- 120 | (Не)прилике истраживачког рада
- 124 | Реакције стручне јавности
- 127 | ПРЕЗЕНТАЦИЈА СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ
- 130 | Црква Богородице Љевишке као део „музеја српске средњовековне уметности“ и „музеј Богородице Љевишке“
- 144 | Споменик културе као музеј насупротив музејској презентацији споменика културе
- 148 | ЧУВАРИ ЦРКВЕ БОГОРОДИЦЕ ЉЕВИШКЕ
- 155 | Евидентирање броја посетилаца
- 158 | ЧУВАРИ vs КУСТОСИ – ТУМАЧИ СПОМЕНИЧКИХ ВРЕДНОСТИ
- 161 | КУСТОСИ ЦРКВЕ БОГОРОДИЦЕ ЉЕВИШКЕ
- 167 | ПРОМОЦИЈА БОГОРОДИЦЕ ЉЕВИШКЕ И СПОМЕНИЧКОГ НАСЛЕЂА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ
- 171 | Богородица Љевишка у туристичкој промоцији. Појава првих штампаних водича
- 174 | ДРУШТВЕНА ВЕРИФИКАЦИЈА БОГОРОДИЦЕ ЉЕВИШКЕ
- 174 | Погледи локалне заједнице
- 178 | Однос Цркве и службе заштите

- 185 | Баштинаријум Младена Мирића
- 195 | Споменици и власт: посете државних званичника
- 203 | ПРОИЗВОДЊА СВЕДОЧАНСТВА
- 205 | Документовање баштине
- 208 | Документација о Цркви Богородице Љевишке као споменику културе у установама заштите
- 213 | Фреска у музеју – оригинали и копије
- 237 | **ЗАШТИТА И МОДЕЛИ ПАМЋЕЊА – РЕЦЕПЦИЈА БОГОРОДИЦЕ ЉЕВИШКЕ ТОКОМ И НАКОН РАТА 1999. ГОДИНЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ**
- 239 | СТРАХ ОД ЕРОЗИЈЕ ПАМЋЕЊА
- 242 | БАШТИНА И (ПОСЛЕ)РАТНА СТВАРНОСТ
- 245 | Српски средњовековни споменици и случај цркве Богородице Љевишке
- 249 | Испитивање дисонантности баштине Богородице Љевишке
- 260 | БУДНОСТ (РЕАКЦИЈЕ ДОМАЋЕ СТРУЧНЕ ЈАВНОСТИ) НАД УГРОЖЕНОМ БАШТИНОМ
- 263 | Упис споменика на Листу Светске баштине: значења и могућности
- 268 | ПАМЋЕЊЕ ПО МЕРИ БАШТИНЕ: ОЧУВАЊЕ ЦЕЛОВИТОСТИ
- 273 | **Закључна разматрања: ПРИНЦИП ЦЕЛОВИТОСТИ – БАШТИНА И МОДЕЛИ ОЧУВАЊА**
- 281 | SUMMARY
- 289 | Извори и литература
- 312 | Скраћенице
- 312 | Порекло табли
- 313 | Индекс појмова и личних имена

HERITAGE OF THE HOLY VIRGIN OF LJEVIŠ AND MEMORY PRESERVATION

SUMMARY

This book developed around the question whether it is possible to enhance our attitudes towards heritage, that is, is it possible to redefine the protection of monumental heritage as a part of heritage in general and arrive at a more efficient model. Given the breadth of the issue, the problem has been narrowed down and resolved using the example of protecting and preserving the heritage of the Serbian Orthodox Church of the Holy Virgin of Ljeviš in Prizren. The Holy Virgin of Ljeviš was chosen as a representative heritage example and one that harbours testimonies about different layers of the past inscribed in the form of a unique experience. The sacred character of the site where the Holy Virgin of Ljeviš was erected as a medieval church has been maintained. It was constructed in 1306/7 as the endowment of the Serbian king Stefan Uroš II Milutin of the Nemanjić dynasty upon the remains of a 13th century church, which lay on the foundations of an even older basilica (10–11th century). This church is the material bearer of a limited number of messages; however, the different meanings, as an immaterial heritage component, have changed and endured depending on the context within which they were created, interpreted and utilised.

The Holy Virgin of Ljeviš was declared a medieval cultural heritage monument as early as 1948 and imminently after it underwent research scrutiny. In writing this book what came to light was an awareness

of the different valuations of the rich history of this church, which held sway over a selective understanding and acceptance of this sacred place within the body of social consciousness. This became most apparent following the events of the late 20th century in Kosovo and Metohija, during and after which the church was targeted by numerous devastating attacks as well as misinterpretations. The current condition of the monument indicates a discrepancy of the preservation services, scientific interpretation and interests of the local community in relation to the monument. The recognition of this discrepancy has further motivated this research: namely, if forgetting segments of the temple's history is the result of the discrepancy brought forth by different approaches, then their integration is a matter of memory preservation.

Insight into the contemporary reception of the Holy Virgin of Ljeviš church, which is detrimental to the protection of this monument, was only possible based on 19th century documents, a time when Prizren was visited by travellers – state officials and researchers. During the 1920s there appear the first scholarly interpretations of the history and then also the architecture of the church, and in the following decades research of its frescoes and architecture led to the church's positioning within the framework of medieval art historiography. What also came to light was that different scientific disciplines such as art history, influenced the valuation of monuments as heritage objects and determined an approach to protection that guarantees preservation, i.e., preserving memory of a concrete value, recognised primarily in the material properties of the object.

Nevertheless, in circumstances defined by new social paradigms, the rapid progress of science in relation to the changing needs of the community, including the transformations of the way science relates to the past, it has become apparent that the practices of heritage protection are facing new challenges. In that sense, a need was recognised to reconsider the *object of protection*, as well as *approaches to treasuring* (*trezoriranje*) as the *protective practice* of monumental heritage. Emphasis has therefore been placed on the fact that the development of heritage studies (or heritology) as a scientific discipline, has indicated an axiological shift of the heritage object, through the *object – item* relation, that is, from object as bearer of meaning to its *testimony potential*, which has (further) led to the conclusion that the theoretical framework of heritology be tested on the example of monumental heritage. Primarily, because heritology's theoretical postulates presuppose the possibility of heritage preservation only by approaching heritage as a living organism that lasts and develops. *Treasuring* implies the preservation of the material bearers of meaning as

well as the preservation of the process of creating testimony as memory, that is, the ideas, experiences and knowledge about a monument stored in the material world through other media. Such an approach to heritage preservation is called idealistic compared to the mere protection of the material properties of the object. Detecting the idea that it is possible to determine such an *ideal* in heritage protection, is what gave form to this book.

Having recognised the biographical elements of the monument, the issue of the effectiveness of monument protection has been defined as the problem of maintaining memory models, symptomatic to the process of heritage preservation. In the case of the Holy Virgin of Ljeviš these models of remembering generate knowledge that is expressed and distributed through two dominant interpretative models. The first nurtures remembering Serbian medieval past and the second occurred in the post-war atmosphere burdened by Albanian nationalism and the insistence on rehabilitating an ancient or made-up past. Both stem from several models of remembering, at the intersection of individual and institutional memory. For these reasons research was focused on models of *cultural memory* of the Holy Virgin of Ljeviš in Prizren through *inheritance practices* since their implementation in the protection system in 1947 (that is 1948) to the present. The recognition and reception of the value of this monument through time has been recognised as a general problem of monumental heritage preservation, especially regarding four of the most important monuments in Kosovo and Metohija. Even though the Holy Virgin of Ljeviš church has been approached as paradigmatic for the examination of historical models of cultural protection and preservation, this study only partly investigates related examples that have been put to practice in Dečani, Gračanica and the Patriarchate of Peć monasteries. Researching the activities of the protection service *commissioner*, the work of the *guardians* (custodians) and *curators* of those monuments, as well as interpreting the dissonance of the mentioned four monuments in the contemporary context, has contributed to creating a complete picture of the treatment of the Holy Virgin of Ljeviš, but also confirmed its representative status regarding its vulnerability and protection issues. *Inheritance practices*, therefore, refer to recognising, recording, researching, storing, maintaining and utilising testimonies of the past, and producing new testimonies. Such practices generate different memory models as an attitude towards heritage within the protective system framework, thus summarising the way monuments are perceived over the course of time, whereby they (in time) constitute the *notion of heritage* itself.

This book arises from the straightforward assumption that by researching previous protection and preservation practices of the Holy Virgin of Ljeviš, as well as monumental heritage in general – which in time constitute the notion of heritage – it is possible to create a more comprehensive understanding of earlier cultural circumstances and models of heritage preservation that can influence the creation of a more efficient model of *inheritance processes* today and in the future. It is impossible to plan the future without understanding past events and by knowing, analysing and interpreting the constitutive elements of heritage, it is possible to understand the contemporary *heritage concept* that integrates individual heritage contents into overall experience as value. This was therefore the bases for the presupposition that by interpreting the historical paradigm shift called *heritage*, using the example of the Holy Virgin of Ljeviš, it would be possible to understand the layered character of its legacy and to re-examine the way the preservation of testimonies is dependent on historical remembrance models.

Answering this hypothesis influenced the way this research was organised, as well as the book structure. Two main discussion chapters – one focusing on the period from 1947 to 1999, and the other from 1999 to the present – are not different because of their subjects or due to their periodisation, but rather, because of the crucial change that occurred in relation to the monument. Research has shown that over the course of a very long time, attitudes towards the monument have been complementary to those of a document from the past. Therefore, the methodology of its protective practice treasuring remains almost completely unchanged on a descriptive level, leaving interpretation to the field of historical research. It was not before the end of the 20th century that monuments were perceived by scientific disciplines as documents of the present, which inevitably led to a more responsible approach to heritage, on the one hand, and broader categories of monument valuation, on the other. The contributions of heritology encourage us to expand the methodology of treasuring to the extent that it integrates new, recognised values, that is, to create measures for the protection of monuments that are sensitive to the relevance of different values in the current moment.

The period from when the church was pronounced a cultural monument until 1999, is thoroughly analysed through phases of value recognition and verification in the system of organised cultural monument protection after World War II. At the time, the first systematic research, conservation and restoration activities began, which were followed by interpretative and exhibition interventions of the church as *a museum of*

Serbian medieval art, and then complemented by more relevant scientific research. This cultural monument, as a partially realised museum, that is, based on the important difference made in the study, as a *museum-interpreted* and not *museum-used monument*, gained a *guardian* in charge of taking care of the church-monument, and in time a *curator* as well. The analysis of the protection actions of representatives led us to the issue of (tourist) promotion, as well as the problem of the broader social verification of monuments. Tourist guides published in the 1950s and 1960s appear as a reflection of new attitudes regarding heritage and its role in society. Their authors were *monument curators*, art historians Sreto Bošnjak and Roksanda Timotijević. Until 1999 and the war in Kosovo and Metohija, the Holy Virgin of Ljeviš had an appointed guardian and curator, but also other people who researched its values and attributed new meanings. One of them was the painter and art historian Mladen Mirić to whom a part of this book is dedicated. His painterly notations and writings about Ljeviška – as a unique individual effort to interpret a monument outside the institutional and scientific framework – encouraged us in the idea, more recently recorded by research analyses, that the production of new testimonies is a way of actively remembering monuments, expressly, that it contributes to its effective protection. A positive example, analysed in this study, is also the organised production of testimony in the form of fresco copies for the Fresco Gallery of the National Museum in Belgrade and the Museum of Applied Arts in Belgrade.

Such *inheritance practices* were understood as a specific relationship towards the testimony potential of monuments within the protection system. They have been arranged in this book as sequences that include different narratives that share the same motivation and are built around the problem of preserving the testimonial potentials of monuments. That they have been treasured in the same meaning sequences is understood.

From the position of contemporary heritology, as we have already pointed out, we do not perceive the cultural monument only as a material object but as one group of experiences connected through meaning that need to be preserved for the future. Therefore, historical *inheritance practices*, as a set of experiences related to the problem of identifying the testimonial potential of the Holy Virgin of Ljeviš through time and the ways it has been interpreted, i.e., the ways its messages were communicated, are part of the heritage of the Holy Virgin of Ljeviš and enter the vault (treasury) of idealistic protection.

The importance of this is revealed in the second discussion chapter dedicated to the analysis of the overall acceptance of the Holy Virgin

of Ljeviš during and after the war in Kosovo and Metohija among domestic, Albanian and international experts, as well as through the tourism phenomenon in which the dissonance of this monument first manifested itself. The official end of the war in Kosovo and Metohija brought about the Kumanovo Agreement (9 June 1999), which led to the adoption of the Security Council Resolution 1244 on the situation in Kosovo and Metohija (10 June 1999). Like later legal acts it encourages the presence of the Serbian Orthodox Church in “places of Serbian cultural heritage”, however, regardless, the Holy Virgin of Ljeviš has since suffered great damage having been left without its active users, devotees and heritage guardians.

In the 1999 and 2004 Albanian attacks, the church was damaged and in the new political climate it was also the subject of conflicting interpretations, which encouraged a distorted interpretation of the history of the place and forgetting its original meanings. Since the Holy Virgin of Ljeviš church is the witness of historical cultural and artistic events, located in the area of the self-proclaimed Republic of Kosovo and its preservation part of wider post-conflict processes, in 2006 it was added to the List of World Heritage in Danger. The attitude of the protection service towards this monument after 1999 and the state it is in, show that all earlier heritage protection and preservation models have been suppressed and that technical protection appears as the only form of preservation. Since it covers only certain effects of its endangerment (the material, but not semantic aspects), and because it is not feasible in the current political circumstances, such an approach to the monument is completely meaningless.

The second hypothesis of this research arose from the optimistic notion that if the heritage protection system is a part of social norms formed within the range of scientific knowledge, on the one hand, and social reality, on the other, then its changing nature is a certainty. We have recognised the problem of contemporary protection practice in the domain of memory preservation, i.e., the inability of institutions to instrumentally preserve all the fields constituting heritage. Nevertheless, the contemporary theoretical approach to heritage, tested through research of the case of the Holy Virgin of Ljeviš heritage, can improve the existing system of protection, which would, bound by the *content of the heritage concept*, and not only legal legislation, make the generated cultural values accessible and usable, thus keeping and remembering the experiences of the previous heirs of the object – the Holy Virgin of Ljeviš. Since heritage is a public good and has an active role in society, then the protection system should be improved through an active model of mem-

ory preservation based on the idea of nurturing a critical attitude towards earlier heritage receptions (in theory and in practice), as well as a vigilant attitude towards heritage in the current context – hence, the production of new testimonies. This also implies reintroducing documents of the past to create witnesses to the present. An example of that is the use of the documentation of the Republic Institute for the Protection of Cultural Monuments – Belgrade, which, although part of the treasury has not been utilized to its full advantage since the time of its creation, thus making it merely a potential. By relying on it as a resource for the purposes of this study in the sense of approaching it as a document of the time and society in which it was created, the documentation has acquired the properties of a testimony.

Our research was focused on building an *inheritance model* as process of active memory that affirms the commitment to preserve what is known, and it points to a change in protection practice, which also implies a non-institutional and multi-institutional form of action. The offered model of understanding the effective protection of monumental heritage supports the production of new testimonies by documenting the contemporary man-heritage relationship. Thus, the heritage thesaurus commits itself to the network of heritage relations as an open structure that offers a better understanding of past events, and for the sake of understanding the present, the optimal use and preservation of the testimonial potential of heritage for future generations, which is the underpinning of heritage itself.

Лектура и коректура:
Владимир Ђурић

Преводаца:
Емилиа Епштајн

Припрема:
Мина Лукић

Дизајн корица:
Тамара Пешић

Фотографија на корицама:
Душан Тасић

Штампа:
Бирограф, Земун

Тираж:
300

ISBN 978-86-83113-49-1

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

271.222(497.115)-523.4-9
726.54(497.115)
351.853(497.115)“19/20”

ПАВЛИЧИЋ Шарић, Јелена, 1986-

Баштина Богородице Љевишке и очување памћења / Јелена Павличић Шарић. - Звечан : Универзитет у Приштини, Факултет уметности, 2021 (Земун : Бирограф). - 326 стр. : илустр. ; 24 cm

“Књига је резултат истраживања у оквиру пројекта Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије Традиција и трансформација: историјско наслеђе и национални идентитет у Србији у 20. веку (III 47019).”--> колофон. - Тираж 300. - Скраћенице: стр. 312. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 289-311. - Heritage of the Holy Virgin of Ljeviš and memory preservation : summary. - Регистар.

ISBN 978-86-83113-49-1

а) Споменици културе - Заштита - Косово и Метохија - 20в-21в
б) Призрен - Црква Богородице Љевишке - Заштита

COBISS.SR-ID 54392585

Јелена Павличић Шарић (1986) је основне, мастер и докторске студије историје уметности завршила на Филозофском факултету Универзитета у Београду. У звању доцента ради на Факултету уметности Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици. Сарадник је Центра за музеологију и херитологију Филозофског факултета у Београду од његовог оснивања 2010. године.

Самосталне и коауторске радове објављује у научној и стручној периодици, а учествовала је на више националних и међународних научних скупова и културних пројеката. У свом теоријском и практичном раду усмерена је на теорију и методологију студија баштине, вредновање и интерпретацију наслеђа. Кроз своја досадашња истраживања интересује се за општу теорију баштине, однос према прошлости у рату и послератном периоду, али и за развој и могућности које у заштити наслеђа пружа споменичко право. Проблем баштињења споменичког наслеђа је предмет њеног интересовања од краја основних студија. Тим проблемом се бави и у каснијим истраживањима, нарочито током докторских студија, и то на примеру цркве Богородице Љевишке. Ово је њена прва књига.

Указујући да је смисао баштињења у очувању памћења, ауторка потенцира да се ради о сталном процесу неговања *материјалној и семантичкој* тела споменика древности да би се одупрели заборава или промени идентитета. На тој линији заступа рецентну теоријску парадигму музеологије и херитологије која посланство *културе памћења* везује за очување сведочанствености феномена дугог трајања – *споменика* и процеса *живесној памћења његове сведочанствености*.

У овој монографији је разматрање различитих историјских облика баштињења верског, политичког, друштвеног и културног наслеђа смишљено везано истраживачким примером за један од *споменика дугог трајања* у коме су јасно уписане различите прошлости. Наслеђе *Богородице Љевишке у Призрену* добило је улогу репрезентативне потпоре полазног теоријско-методолошког модела целовитог трезорирања и интегралног интерпретирања. Ауторка се посветила анализи баштињења тог сложеног наслеђа с циљем да утврди стандард целовите херитолошке интерпретације културног наслеђа. Убедљивости понуђеног модела интегралне интерпретације доприноси јасно полазиште у истраживању по коме се наслеђе посматра као жива баштина јер другачије осим у савремености ни једно њено значење не може бити сачувано од заборава. Актуелизацији *свих прошлости* допринело би оно збирање (документовање) свих споменичких својстава које при изради сведочанствених описа и њиховом стандардном документацијском похрањивању (тезаурисању) не заборавља категоријалну улогу културног памћења у читању, разумевању и улози белега прошлости у сваком времену које *похрањује и баштини сведоке*, то јест у свакој савремености.

Завидна је сигурност ауторке која је у проблеме свог истраживања ушла са потпуним познавањем тренутног статуса теорије у музеологији и херитологији и проблема који се појављују у темељним научним дисциплинама, пре свега историји уметности. Изведено истраживање на веома знаковитом примеру културног добра дугог трајања потврдило је ефикасност теоријских позиција херитологије и указало на реалне могућности сврховитијег трезорирања памћења које носи Богородица Љевишка као драгоцен многознаковит сведок. Такође, изгледно је да се резултати овог рада искористе за нову парадигму очувања баштинске целовитости било где и било када.

Проф. др Драган Булатовић
(из рецензије)
